

І. О. Перит,
здобувач кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-6925-6755

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.20.72

СУТНІСТЬ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДОМОГОСПОДАРСТВ

I. Peryt,
applicant of the International Tourism and Hospitality Department, Ternopil National Economic University

ESSENCE AND MANAGEMENT OF HOUSEHOLD BUSINESS

В умовах сучасної економіки саме домогосподарства в особі приватного підприємця проявляють себе як активні учасники економічних процесів, діючи на ринках як виробники, постачальники, управлінці, споживачі, інвестори, заощадники тощо. Фактично домогосподарства як окремі суб'єкти економіки здійснюють діяльність як на рівні макро- так і мікробізнесу. Відтак завданням дослідження є обґрунтування сутності та управління підприємницькою діяльністю домогосподарств в умовах сучасного ринку.

Проведено аналіз та подано авторське трактування поняття "підприємницька діяльність домогосподарств", під яким запропоновано розуміти ініціативну, самостійну, інноваційно орієнтовану, здійснювану під власну відповідальність та під усвідомлений ризик діяльність з прямого або опосередкованого управління бізнесом, а також діяльність з виробництва, купівлі-продажу матеріальних і нематеріальних благ та формування економічних відносин з іншими суб'єктами господарювання на конкретних ринках, з метою отримання прибутку або досягнення інших економічних цілей. Акцентовано увагу та тому, що домогосподарства є активними учасниками бізнесу — здійснюють пряме управління власним бізнесом через втручання у господарські процеси за напрямками діяльності, або пасивними — коли управління бізнесом передається довіреній особі, домогосподарства можуть здійснювати непрямої вплив на бізнес-процеси через таку особу, є отримувачами доходів, але не беруть безпосередньої участі у господарських процесах. Поряд із відомими нині категоріями "вимушених", "вдалих" та "номенклатурних" підприємців запропоновано виокремити додаткову категорію "нових підприємців", до якої відносяться домогосподарства або групи пов'язаних осіб, які володіють великим рівнем активності та ініціативності на ринку, не зіпсовані радянським та перехідним пострадянським економічним розвитком, прихильники інноваційних та нестандартних рішень, здатні швидко генерувати нові ідеї та швидко адаптуватися до змін ринкового середовища. Досліджено економічну сутність та запропоновано авторське визначення доходів домогосподарств від підприємницької діяльності як сукупності надходжень вартісного характеру (активних та пасивних) за певний період, які формуються у процесі здійснення економічних відносин домогосподарств з іншими суб'єктами господарювання на конкретних економічних ринках, збільшують активи домогосподарства, можуть бути спрямовані на розвиток власного бізнесу, інвестування, заощадження, споживання або досягнення інших цілей, не здійснюючи водночас негативного впливу на фінансові результати. За результатами проведеного дослідження наголошено на необхідності здійснювати економічно якісне управління підприємницькою діяльністю домогосподарств. Під терміном "управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності" рекомендується розуміти сукупність прямих та опосередкованих економічних дій суб'єкта господарювання щодо регулювання підприємницьких процесів та економічних відносин як всередині власної економічної системи, так і на зовнішніх ринках з метою формування та ефективного використання прибутку або досягнення інших економічних цілей.

In the modern economy, it is the households of the individual entrepreneur who are acting as active participants in economic processes, acting in the markets as producers, suppliers, managers, consumers, investors, savers, etc. In fact, households, as separate entities, operate at both macro and micro-business levels. Therefore, the purpose of the study is to substantiate the nature and management of household entrepreneurship in today's market.

The author analyzes the concept of "business activity of households", under which it is offered to understand the initiative, independent, innovation-oriented, carried out under its own responsibility and

under conscious risk the activities of direct or indirect business management, as well as the activity of sale, production and business and intangible benefits and the formation of economic relations with other entities in specific markets, for profit or achievement, and Shih economic goals. Emphasis is also placed on the fact that households are active participants in the business — direct management of their business through interference with economic processes by line of business, or passive — when business management is delegated to a trustee, households may have an indirect impact on business processes through such a person, income recipients, but not directly involved in business processes. In addition to the currently known categories of "forced", "successful" and "nomenclature" entrepreneurs, it is proposed to distinguish an additional category of "new entrepreneurs", which include households or groups of related parties with a high level of activity and initiative in the market, not spoiled by Soviet and transitional post-Soviet economic development, adherents of innovative and non-standard solutions, capable of quickly generating new ideas and quickly adapting to changing market environment. The economic essence is investigated and the author's definition of household income from business activity as a set of value income (active and passive) for a certain period, which are formed in the course of realization of economic relations of households with other economic entities in specific economic markets, may increase assets be aimed at developing their own business, investing, saving, consuming or achieving other goals without positive impact on financial results. According to the results of the study, the need for economically quality management of household business activity was emphasized. The term "management of household income from entrepreneurial activity" is intended to mean the totality of direct and indirect economic actions of an entity to regulate business processes and economic relations both within its own economic system and in foreign markets in order to generate and effectively use profits or achieve other economic goals.

Ключові слова: домогосподарство, підприємець, підприємницька діяльність, підприємницька діяльність домогосподарств, доходи домогосподарств, доходи домогосподарств від підприємницької діяльності, управління доходами від підприємницької діяльності домогосподарств.

Key words: household, entrepreneur, entrepreneurial activity, entrepreneurial activity of households, household income, household income from business activity, management of income from business activity of households.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За сучасних умов ринкова економіка вимагає розвитку підприємництва, як гаранта її стабільності. Загалом виділяють трьох основних учасників підприємницької діяльності: домогосподарства, підприємства і держава. В умовах сучасних трансформацій економіки саме домогосподарства в особі приватного підприємця проявляють себе як активні учасники економічних процесів, забезпечують стабільне функціонування та розвиток економіки країни, є джерелом наповнення державних грошових фондів, забезпечують можливість реалізації трудового потенціалу учасників ринку праці, беруть участь у кругообігу ресурсів та грошових потоків. Сьогодні рівень розвитку підприємницької діяльності домогосподарств став основним із індикаторів економічної стабільності держави, адже великі підприємства не в силі задовольнити потреби усіх без винятку груп споживачів та основному вони працюють на уніфікованого покупця. А приватні підприємці продають продукцію та послуги, виробництво яких є не вигідним для великих гравців ринку. Відповідно актуальним на сьогодні залишається питання дослідження економічної сутності та управління підприємницьким потенціалом домогосподарств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній науковій економічній літературі підприємницька діяльність та доходи домогосподарств здебільшого аналізуються через призму малого бізнесу та людських відносин такими дослідниками як Д. Бутенко, Н. Василюк, Н. Джамбаз, Н. Діденко, М. Ільчук, Т. Іщенко, Т. Кізима, Л. Лілич, О. Мінц, І. Микитенко, С. Мостенець, Є. Палига, Т. Панчишин, Ю. Пачковський,

Д. Підгорецький, О. Попович, Ю. Станкевич, Ф. Терещенко, Ф. Шульженко та іншими. Однак сектор домогосподарств як гравців підприємницького середовища, досліджено не повністю. Кожен науковець має індивідуальний підхід щодо трактування сутності підприємницької діяльності та доходів домашнього господарства. Однак дослідниками здебільшого звертається загальна увага на економічну поведінку домогосподарств, хоча принципово важливим є визначення сутності та ролі домашніх господарств в управлінні підприємницькою діяльністю.

Завданням дослідження є обґрунтування економічної сутності та управління підприємницькою діяльністю домогосподарств в умовах сучасного ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З метою коректного розуміння сутності та ролі домогосподарств в економіці, важливо розглянути найбільш значимі на сьогодні погляди сучасних науковців щодо сутності підприємницької діяльності та сформулювати коректне для сучасних умов визначення поняття підприємницької діяльності домогосподарств. Так, Ю. Пачковський розглядає підприємницьку діяльність як "...соціальний феномен кумулятивного типу, що створює підґрунтя для поступального розвитку людської цивілізації, з'являється в певний період формування суспільства або його груп і є запорукою їхнього подальшого руху" [1, с. 11—12]. Бачимо, що автор трактує поняття підприємницької діяльності із суспільно-поведінкової точки зору, як наслідок не розкриває сутність цієї категорії із економічної точки зору. Підприємницька діяльність дійсно виникає на певному етапі розвитку людини чи проміжку часу: маємо на увазі період життя індивіда та його готовність і свідомість здійснювати підприє-

мницьку діяльність або розвиток суспільства певних регіонів та здатність таких суспільних мас вступати у підприємницькі відносини — фактично це здатність реалізувати підприємницький хист. Проте здійснення підприємницької діяльності це не лише феномен чи суспільні відносини, а й певні правила, принципи, взаємовідносини, рекомендації, історично сформовані методи тощо.

Частково погоджуємося з Ф. Шульженко, який під підприємництвом розуміє "...дії, спрямовані на отримання результату негайно, а економічний розвиток — це результат дій" [2, с. 102—105]. Однак подане трактування характеризує лише цілі здійснення підприємницької діяльності та не відображає її економічної сутності. Схоже трактування також подано В. Терещенко, який підприємницьку діяльність розуміє як "...сукупність дій суб'єктів господарювання, спрямованих на отримання прибутку, які характеризуються правомірністю, безпосередністю, систематичністю, ризиковістю та відповідальністю" [3, с. 83]. Варто зауважити, що це не будь-яка, а заснована на законодавчих нормах діяльність, що здійснюється завдяки залученню власних матеріальних і нематеріальних ресурсів та у підсумку спрямована на отримання коротко- та довгострокових доходів.

Варто акцентувати увагу на визначенні поняття "підприємницька діяльність" науковцем Д. Бутенко, який під цим терміном розуміє вид діяльності суб'єкта, що представляє собою особливу економічну функцію, яка полягає у реалізації оригінальних, нетрадиційних, відмінних від існуючих комерційних проектів дій з метою отримання певних економічних вигод — збільшення прибутку, збереження/зростання вартості капіталу, отримання соціального ефекту тощо [4, с. 684]. Таке твердження відображає потребу в критично необхідних для сучасного ринку навичок підприємця генерувати і втілювати в життя нестандартні підходи до ведення бізнесу, адже важко досягти гнучкості та бути конкурентоспроможним на ринку використовуючи застарілі методи та принципи ведення бізнесу.

Погоджуємося із авторами підручника "Підприємницька діяльність та агробізнес", які під підприємницькою діяльністю розуміють "...динамічний, активний елемент бізнесу, що є ініціативною, самостійною діяльністю, яка здійснюється на свій ризик і під свою майнову відповідальність громадянами, об'єднаннями громадян з виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг з метою отримання прибутку" [5, с. 41].

Закон України "Про підприємництво" поняття "підприємництво" трактує як "...безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [6].

Враховуючи останні наукові напрацювання вітчизняних авторів та вимоги сучасної економіки, під підприємницькою діяльністю пропонуємо розуміти ініціативну, самостійну, інноваційно орієнтовану, здійснювану під власну відповідальність та під усвідомлений ризик діяльність з виробництва, купівлі-продажу матеріальних і нематеріальних благ та формування економічних відносин з іншими суб'єктами господарювання на конк-

ретних ринках, з метою отримання прибутку або досягнення інших економічних цілей.

Розуміння сутності поняття "підприємницька діяльність" та "підприємницька діяльність домогосподарств" на перший погляд схожі, однак сьогодні залишаються дискусійними. Окремі науковці, що досліджували поняття "підприємницька діяльність", зокрема Ю. Станкевич та Т. Кізіма, під цим терміном розуміють також підприємницьку діяльність домогосподарств [7; 8], а більшість авторів зводять сутність бізнесу домогосподарств до локального поняття діяльності фізичних осіб підприємців у роздрібній сфері, "човникового бізнесу", ведення домашнього підсобного бізнесу та іншого незареєстрованого сімейного бізнесу, самозайнятості тощо.

Відтак домогосподарство є окремим суб'єктом економіки та учасником як економічних процесів макро-, так і мікробізнесу. Відповідно до цього, підприємницьку діяльність домогосподарств пропонуємо трактувати як ініціативну, самостійну, інноваційно орієнтовану, здійснювану під власну відповідальність та під усвідомлений ризик діяльність з прямого або опосередкованого управління бізнесом, а також діяльність з виробництва, купівлі-продажу матеріальних і нематеріальних благ та формування економічних відносин з іншими суб'єктами господарювання на конкретних ринках, з метою отримання прибутку або досягнення інших економічних цілей. Цілком впевнені, що науковці поставлять запитання: чому власне сутність поняття "підприємницька діяльність" відрізняється від "підприємницька діяльність домогосподарств" лише фразою "...діяльність з прямого або опосередкованого управління бізнесом..."? Річ у тім, що підприємницька діяльність як загальне поняття під виробництвом, купівлею-продажем матеріальних і нематеріальних благ та під формуванням економічних відносин з іншими суб'єктами господарювання розуміє також і управління цими процесами. А домогосподарство є або активним учасником свого бізнесу — здійснює пряме управління бізнесом через втручання у господарські процеси за напрямками діяльності, або пасивним — управління бізнесом передається довіреній особі, домогосподарство може здійснювати непрямий вплив на бізнес-процеси через таку особу, є отримувачем доходів, але не бере безпосередньої участі у господарських процесах.

Враховуючи особливості розвитку вітчизняної економіки, можна говорити про те, що в українському суспільстві наявні такі категорії підприємців:

— "вимушені підприємці" — численна група населення, яка втратила джерела існування і займається дрібним бізнесом у торгівлі, сфері послуг та певних видах виробництва. Це IT-працівники, представники науки і освіти, які можуть вести підприємницьку діяльність та легко трансформуватися у найманих працівників;

— "вдалі підприємці" — ті, які вміло використовують недоліки законів і мають доступ до бюджетних ресурсів, інтенсивно формуючи джерела нагромадження. Це найбільш гнучка і динамічна категорія підприємців, яка використовує сучасний менеджмент і прогалини в законодавстві;

— "номенклатурні підприємці" — директорський та управлінський партійний корпус, значна кількість тих, хто обіймав відповідальні посади у державному секторі економіки. Ці підприємці діють на основі власних інте-

ресів щодо приватизації майна суспільної власності, і це дозволяє їм швидко збагатитися та очолювати найбільш прибуткові підприємства;

— "нові підприємці" — домогосподарства або група пов'язаних осіб, які володіють великим рівнем активності та ініціативності на ринку, не зіпсовані радянським та перехідним пострадянським економічним розвитком, прихильники інноваційних та нестандартних рішень, здатні швидко генерувати нові ідеї та швидко адаптуватися до змін ринкового середовища. До цієї категорії в основному відносяться молоді підприємці віком від 20 до 35 років, а також підприємці, які вміло та швидко зуміли повністю змінити світогляд та бізнес-поведінку і трансформуватися із попередніх трьох категорій до категорії нових.

Німецький економіст та соціолог В. Зомбарт визначив підприємця як:

а) завойовника, оскільки він духовно розкріпачений, багатий на ідеї, готовий ризикувати, настирливий та має сильну волю;

б) організатора, який уміє об'єднувати навколо себе людей заради реалізації своїх ідей;

в) творця, що вміє переконати покупців купити саме його товар, привернути інтерес до себе та своєї справи, завоювати їхню довіру [9, с. 279].

Метою здійснення підприємницької діяльності домогосподарств будь-якого напрямку діяльності є отримання доходу, тому детальніше зупинимося на аналізі основних інтерпретацій цієї економічної категорії у сучасній науковій літературі. Сутність поняття "доходу" має загальний характер та концептуально визначає сутність поняття "доходи домогосподарств", яке є більш локальним. Економічною наукою виокремлено два основних підходи щодо дослідження доходів громадян: макроекономічний, який визначає роль населення як важливого суб'єкта економічної системи і за сутністю є загальнотеоретичним, та мікроекономічний — досліджує процеси формування, розподілу, перерозподілу і використання доходів домогосподарств та є більш конкретизованим.

Варто згадати англійського економіста Дж. Хікса, який запропонував досить вдало на той час та актуальне і на сьогодні трактування поняття "дохід" — "...максимальна кількість засобів, які можна витратити протягом певного періоду часу за умови, що, відповідно до очікувань, капітальна вартість (у грошовому вираженні) майбутніх надходжень буде залишатися незмінною". Дж. Хікс розмежовує поняття "дохід" і "актив": "...не слід вважати усі поточні надходження доходом — деяка їх частина повинна відноситися на рахунок капіталу" [10, с. 289—291]. Але не будь-яка сума отриманих коштів є доходом, а тільки та, яка збільшує активи. Звідси можемо зробити висновок, що більшість сучасних трактувань доходу побудовані на висновках Хікса та адаптовані до умов сучасної економіки.

Н. Василюк під доходами домогосподарств розуміє "...значення суми отриманих грошових коштів та вироблених продуктів, якими домогосподарство забезпечило себе за певний період часу, як правило, за рік" [11, с. 122]. Висновки автора містять суперечність, адже доходи домогосподарств включають не лише грошові ресурси та продуктову базу. Важливо розуміти, що поняття доходу домогосподарства включає також збільшення матеріальних активів (наприклад, земельних фондів, цінних речей)

та інших фінансових ресурсів (наприклад, інвестицій, доходів від підприємницької діяльності). Власне на цьому вдало наголошує Д. Підгорецький, який під доходами господарств населення визначає "...суму грошових засобів і матеріальних благ, які отримані або створені ними за певний проміжок часу, їх можна поділити на грошові та натуральні доходи..." [12, с. 297]. Схожим є погляд дослідників О. Мінц та Н. Джамбаз, які доходи домогосподарств визначають як "...результати їх економічної діяльності, які можуть мати грошову й натуральну форми" [13, с. 227]. Погоджуємося із твердженнями авторів, але вважаємо за необхідне уточнити що економічною діяльністю є такі процеси як виробництво, попит-пропозиція, фінансово-економічна та підприємницька діяльність тощо. Із економічно грамотним підходом до здійснення таких процесів можна очікувати швидкого отримання доходів та їх потенційного нарощення.

Акцентуємо увагу на працях Т. Кізими, яка вдало трактує доходи домогосподарства із позиції макроекономічного підходу як "...сукупність економічних відносин, за допомогою яких заново створена у суспільстві вартість розподіляється між власниками факторів виробництва, а також здійснюється перерозподіл первинних доходів з метою оптимізації кінцевого споживання благ і послуг у межах суспільства", а з позиції мікроекономічного підходу — як "сукупність надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, які збільшують активи домогосподарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна" [7, с. 94].

Автори О. Попович та Н. Діденко стверджують, що економічна сутність доходів полягає у відшкодуванні витрат на ведення діяльності й отримання відповідної суми прибутку, яка забезпечує досягнення стратегічної мети — приросту власного капіталу, а логічне та структуроване визначення доходів дає можливість ефективно ними управляти та бути складовою сучасної системи управління" [14, с. 978]. Як бачимо, авторами доречно наголошено на необхідності управляти доходами. Фактично можна говорити про те, що управління доходами є похідною "потребою" від глобального поняття "управління бізнесом" чи "управління підприємницькою діяльністю".

Варто зазначити, що поняття "дохід домогосподарства від підприємницької діяльності" сьогодні аналізується мало. Зазвичай це поняття розглядається у контексті аналізу більш укрупнених понять як "дохід приватної підприємця" та "дохід домогосподарств". Так, Ю. Станкевич під доходами домогосподарств від підприємницької діяльності розуміє "...прибуток від індивідуальної трудової та підприємницької діяльності домогосподарств, до якої можна віднести надання різного роду послуг, торгівлю та сімейний бізнес [15, с. 302—303]. Дотримуються схожої позиції також такі автори як Є. Палига, Т. Панчишин, Т. Кізіма [16, с. 96; 7, с. 115], які розглядають доходи від підприємницької діяльності домогосподарств як надходження від дрібнотоварного бізнесу, фермерських господарств та самозайнятості і наголошують на тому, що підприємницький дохід домогосподарств має змішану форму.

Враховуючи вищесказане, під доходами домогосподарств від підприємницької діяльності пропонуємо розуміти сукупність надходжень вартісного характеру

(активних та пасивних) за певний період, які формуються у процесі здійснення економічних відносин домогосподарств з іншими суб'єктами господарювання на конкретних економічних ринках та збільшують активи домогосподарства, можуть бути спрямовані на розвиток власного бізнесу, інвестування, заощадження, споживання або досягнення інших цілей, не здійснюючи водночас негативного впливу на фінансові результати.

Кожне економічно свідоме домогосподарство, аналогічно як і підприємства, повинне прагнути до рентабельності, тобто збалансовувати доходи і витрати, нагромаджуючи та управляючи ресурсами тощо. Інакше кажучи, на відміну від підприємств, домогосподарство має більш широке, і не тільки економічне, але й соціальне значення. А потреба в управлінні доходами від підприємницької діяльності домогосподарств набуває необхідного значення. Як зазначає Р. Кові Стівен "...підприємства, суспільні групи, організації всіх видів (у тому числі родини) можуть бути проактивними. Проактивні індивіди мають здатність об'єднати свої творчість і винахідливість, щоб створювати всередині організацій проактивну культуру... Індивіди, групи й підприємства часто такі заклопотані тим, щоб продиратися крізь хащі, що навіть не усвідомлюють — навколо них не ті джунглі. А швидкі зміни у середовищі, в якому ми живемо, роблять потребу в ефективному лідерстві актуальною..." [17, с. 89—112]. Можна сказати, що автор фактично наголошує на тому, що домогосподарство, поряд із іншими суб'єктами економіки, є важливою рівноцінною економічною категорією, а його діяльність як підприємницька так і трудова, соціальна, побутова тощо потребує грамотного розуміння процесу управління. Фактично домогосподарство для того, щоб уміло генерувати управлінські рішення щодо певних бузнес-процесів повинне володіти набором компетенцій. Зокрема автори В. Брич та Х. Снігур в цьому випадку акцентують увагу на необхідності володіти знаннями щодо методів здійснення впливу [18, с. 127].

Так, варто акцентувати увагу на спробах Л. Лілич та С. Мостенець обґрунтувати сутність управління доходами та видатками домогосподарств. Під управлінням доходами та видатками домогосподарств науковці розуміють "процес управління, формування і використання фондів фінансових ресурсів домогосподарств за допомогою специфічних прийомів і методів" [19, с. 49]. Звертаємо увагу на те, що в працях інших авторів, які згадані у нашому дослідженні, поняття "управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності" здебільшого розглядається у контексті аналізу питань щодо управління ресурсами, управління доходами або управління діяльністю домогосподарств тощо. Загалом власне термін "управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності" проаналізовано слабо, сучасно наукова література не виділяє коректного визначення та розуміння цього поняття, тому можна зробити висновок про доцільність подальших наукових досліджень за цим напрямом.

Відтак, проаналізувавши весь спектр наукових праць щодо розуміння підприємницької діяльності домогосподарств, а також дослідивши наукові обґрунтування доходів домогосподарств, пропонуємо під поняттям "управління доходами домогосподарств від підприємницької діяльності" розуміти сукупність прямих

та опосередкованих економічних дій суб'єкта господарювання щодо регулювання підприємницьких процесів та економічних відносин як всередині власної бізнес-системи (ФОП, підприємства тощо), так і на зовнішніх ринках з метою формування та ефективного використання прибутку або досягнення інших економічних цілей.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що реалізація домогосподарствами підприємницького підходу у здійсненні будь-якої діяльності є однією із першочергових умов формування і отримання доходів, а також його участі у економічних відносинах, оскільки розвиток домогосподарства як суб'єкта економіки напряму залежить від усвідомлення його ролі та можливостей у економічних процесах, а також від ефективного використання можливостей ринкових умов господарювання. Проте домогосподарства поряд із суб'єктами господарювання великого і середнього підприємництва виступають також і як активні учасники економічних процесів: впливають на виробничі процеси, купівлю-продаж матеріальних і нематеріальних ресурсів, беруть пряму та опосередковану участь і управлінні великим, середнім та дрібним бізнесом. Варто також зазначити, що коректне розуміння підприємцями сутності підприємницької діяльності домогосподарств та, як наслідок, ефективного управління такою діяльністю і доходами дозволить вивести рівень розвитку підприємницького сектору як дрібного, так і великого бізнесу на якісно новий рівень розвитку.

У цілях подальших наукових досліджень сутності та підприємницького потенціалу домогосподарств доцільно також провести аналіз підходів та сформулювати рекомендації щодо методів управління підприємницькою діяльністю домогосподарств в умовах сучасного ринку.

Література:

1. Пачковський Ю.Ф. Підприємництво як предмет соціопсихологічного дослідження (діяльнісно-поведінковий аспект). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук: 22.00.04. Київ. 2004. 32 с.
2. Шульженко Ф.П. Соціально-правова держава: сутність, проблеми політичної модернізації: дис. доктора юрид. наук: спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси (політичні науки)". К. 2009. 412 с.
3. Терещенко В.О. Співвідношення поняття "підприємництво" та "підприємницька діяльність". Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 6. Т. 1. 2013. С. 82—84.
4. Бутенко Д.С., Довгопола Ю.С. Шляхи розвитку підприємницької діяльності в Україні. "Молодий вчений", № 12 (39), 2016. С. 682—685.
5. Ільчук М.М., Іщенко Т.Д. Підприємницька діяльність та агробізнес: підручник. За ред. М.М. Ільчука, Т.Д. Іщенко. К.: Вища освіта, 2006. 543 с.
6. Закон України "Про підприємництво" № 191-19 від 12.02.2015. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/698-12> (дата звернення — 11.10.2019).
7. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.00.08. Тернопіль. 2011. 514 с.

8. Станкевич Ю.Ю. Домогосподарство в ринковій економічній системі та його відображення у світовій економічній думці ХХ століття. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. 08.00.01. Київ. 2010. 21 с.

9. Зомбарт В. Буржуа: Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. Т. 1. СПб.: Владимир Даль, 2005. 478 с.

10. Хикс Дж. Стоимость и капитал: Пер. с англ. Общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Энтова. М.: Прогресс, 1993. 487 с.

11. Василюха Н. А. Оцінка ситуації у сфері розвитку домогосподарств в Україні. Інвестиції: практика та досвід. № 12. 2017. С. 120—124.

12. Підгородецький Д.О. Доходи господарств населення та шляхи подолання бідності селян. 2013. С. 295—303. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/11113/Pidgorodetskyi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 05.10.2019).

13. Мінц О.Ю., Джамбаз Н.Ю. Механізми формування та використання фінансів домогосподарств в Україні. Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. 2017. Вип. 15. С. 226—231.

14. Попович О.В., Діденко Н.Ю. Тлумачення економічної сутності категорії "дохід". Економіка і суспільство. Вип. № 7. 2016. С. 975—978.

15. Станкевич Ю.Ю. Формування основних джерел отримання доходів сучасного домогосподарства. Наукові записки. Серія "Економіка". Вип. 10. С. 299—305. URL: <https://eprints.ua.edu.ua/6528/1/36.pdf> (дата звернення 05.10.2019).

16. Палига Є.М., Панчишин Т.В. Рівень добробуту населення України в статистичному вимірі. Наукові записки. № 2 (12). 2007. С. 95—100. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-12/17.pdf> (дата звернення 05.10.2019).

17. Р. Кові Стівен. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. пер. з англ. О. Любенко. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2012. 384 с.

18. Брич В.Я., Снігур Х.А. Акмеологічна модель фахівця нового типу. Демографія та соціальна політика, № 1 (29), 2017. — С. 124—131.

19. Лілич Л., Мостенець С. Управління доходами та видатками домогосподарств в умовах ринку. Інституційна економіка. №7. 2013. С. 47—53.

20. Перит І.О. Основи бізнес-управління. Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 1 червня 2019 р.): у 7 ч. — Полтава: ЦФЕНД, 2019. — Ч. 1. — С. 34—36.

References:

1. Pachkovs'kyj, Yu.F. (2004), "Entrepreneurship as a subject of socio-psychological research (activity-behavioral aspect)", Ph.D. Thesis, Sociology, Kyiv, Ukraine.

2. Shul'zhenko, F.P. (2009), "The rule of law: the essence, problems of political modernization", Abstract of Ph.D. dissertation, Law, Kyiv, Ukraine.

3. Tereschenko, V.O. (2013), "The relation between the concepts of "entrepreneurship" and "entrepreneurial activity"", Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu, vol. 6, no. 1, pp. 82—84.

4. Butenko, D.S. and Dovhopola, Yu.S. (2016), "Ways to develop entrepreneurial activity in Ukraine", Molody vchenyj, vol. 12 (39), pp. 682—685.

5. Il'chuk, M.M. and Ischenko, T.D. (2006), Pidpriemnyts'ka diial'nist' ta ahrobiznes [Entrepreneurship and agribusiness], Vyscha osvita, Kyiv, Ukraine.

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "About entrepreneurship", available at: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/698-12> (Accessed 25 Nov 2018).

7. Kizyma, T.O. (2011), "Household finance: conceptual foundations of theory and practice", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Ternopil.

8. Stankevych, Yu.Yu. (2010), "Households in a market economic system and its reflection in the world economic thought of the twentieth century", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.

9. Zombart, V. (2005), Burzhua: Jetjudy po istorii duhovnogo razvitija sovremennogo jekonomicheskogo cheloveka [Bourgeois: Studies on the history of the spiritual development of modern economic man], Vladimir Dal', St.Petersburg, Russia.

10. Hiks, Dzh. (1993), Stoimost' i kapital [Cost and capital], Progress, Moscow, Russia.

11. Vasylyha, N.A. (2017), "Assessment of the situation in the field of household development in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 12, pp. 120—124.

12. Pidhorodets'kyj, D.O. (2011), "Income of households and ways of overcoming poverty of peasants", pp. 295—303, available at: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/11113/Pidgorodetskyi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 25 Nov 2018).

13. Mints, O.Yu. and Dzhambaz, N.Yu. (2017), "Mechanisms of formation and use of household finances in Ukraine", Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property, vol. 15, pp. 226—231.

14. Popovych, O.V. and Didenko, N.Yu. (2016), "Interpretation of the economic nature of the category "income"", Ekonomika i suspil'stvo, vol. 7, pp. 975—978.

15. Stankevych, Yu.Yu. (2008), "Formation of the main sources of income of modern households", Naukovi zapysky. Seriya "Ekonomika", vol. 10, pp. 299—305, available at: <https://eprints.ua.edu.ua/6528/1/36.pdf> (Accessed 25 Nov 2018).

16. Palyha, Ye.M. and Panchyshyn, T.V. (2007), "The level of welfare of the population of Ukraine in the statistical dimension", Naukovi zapysky, vol. 2 (12), pp. 95—100, available at: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-12/17.pdf> (Accessed 25 Nov 2018).

17. Kovi, R.S. (2012), 7 zvychoh nadzvychajno efektyvnykh liudej [7 Habits of Extremely Effective People], Knyzhkovyj Klub "Klub Simejnogo Dozvillia", Kharkiv, Ukraine.

18. Brych, V.Ya. and Snihur, Kh.A. (2017), "Acmeological model of specialist of new type", Demohrafiia ta sotsial'na polityka, 1 (29), pp. 124—131.

19. Lilych, L. and Mostenets', S. (2013), "Management of household income and expenditure in a market environment", Instytutsijna ekonomika, vol. 7, pp. 47—53.

20. Peryt, I.O. (2019), "Fundamentals of Business Management", Aktual'ni pytannia ekonomiky, obliku, finansiv ta prava v suchasnykh umovakh: zbirnyk tez dopovidej mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii [Topical Issues of Economics, Accounting, Finance and Law in Modern Conditions: Collection of Abstracts of International Scientific and Practical Conference], TsFEND, Poltava, Ukraine, 1 June, pp. 34—36.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2019 р.